

TADEUSZ ROZMUS SDB

OBECNY STAN SZKOLNICTWA SALEZJAŃSKIEGO W POLSCE

WSTĘP

Szkolnictwo salezjańskie przeżywa w ostatnich latach w Polsce okres dynamicznego rozwoju. Pomimo nie sprzyjających uwarunkowań prawnych, i związanych z tym trudności finansowych, stanowi ono grupę szkół najliczniej reprezentowanych w gronie szkół katolickich.

Niniejszy artykuł ukazuje charakterystyczne rysy szkoły salezjańskiej, przytacza aktualne dane liczbowe w sensie ogólnym i w rozbiciu na poszczególne inspektorie. Nakreśla również kontekst ogólny szkolnictwa katolickiego w Polsce, w który szkoła salezjańska jest nierozłącznie wpisana i który także tworzy. Wreszcie ukazuje wkład szkolnictwa salezjańskiego w wybrane obszary życia społecznego.

1. SZKOŁA KATOLICKA W POLSCE NA TLE ZMIAN POLITYCZNYCH W ROKU 1989

Szkoły katolickie zaczęły się wpisywać szerzej w krajobraz polskiej oświaty po zmianach w roku 1989. Zaistniała wówczas możliwość prowadzenia, obok szkół publicznych, także szkół o statusie niepublicznym. Kilkuletnia rzeczywistość pokazała jak wielkie zapotrzebowanie na tego typu szkoły istnieje w polskim społeczeństwie. Do tego czasu szkoły niepubliczne o uprawnieniach szkół państwowych w zasadzie w Polsce nie istniały. Władze ludowe praktycznie zamknęły możliwość prowadzenia szkół prywatnych. Nieliczne wyjątki jedynie potwierdzają ten smutny fakt. W grupie takich szkół znajdowała się również Zasadnicza Szkoła Zawodowa Towarzystwa Salezjańskiego w Oświęcimiu, która była jedyną tego rodzaju zawodową placówką salezjańską i kościelną nie tylko w Polsce, ale także w grupie tzw. państw demokracji ludowej.

Patrząc z perspektywy kilku lat od historycznego przełomu zauważa się duży postęp w rozwoju szkolnictwa salezjańskiego. Liczba szkół katolickich, w tym salezjańskich, systematycznie wzrasta. Salezjanie są zgromadzeniem, które prowadzi w Polsce najwięcej szkół. Dzieje się tak mimo tego, iż polski system oświatowy raczej nie sprzyja znacząco rozwojowi szkolnictwa niepublicznego. Obowiązek ponoszenia przez rodziców znacznych kosztów kształcenia stanowi poważną przeszkodę uniemożliwiającą skorzystanie przez wielu z oferty szkoły katolickiej. Z drugiej strony należy uznać za duży sukces pojawiającą się możliwość otwierania szkół katolickich publicznych. Salezjanie, jako jedni z pierwszych w Polsce otworzyli i prowadzą już tego typu szkoły¹.

2. UNORMOWANIA PRAWNE POLSKIEJ SZKOŁY KATOLICKIEJ

Dla pełnego zobrazowania miejsca zajmowane przez szkołę salezjańską w systemie oświatowym warto pokusić się o próbę szerszego spojrzenia na polską szkołę katolicką. Szkoły katolickie wpisane są na trwałe w krajobraz oświaty prawie wszystkich krajów europejskich i pozaeuropejskich. W niektórych z nich stanowią procent bardzo znaczący. Musimy pamiętać, że zanim powstało szkolnictwo publiczne, jego prekursorem były szkoły przykościelne. Nie sposób nie zauważyć ogromnego wkładu Kościoła w rozpowszechnianie oświaty i kultury na przestrzeni historii, w zachowanie bezcennych dzisiaj dzieł sztuki. Szkoły katolickie są więc w linii pochodzenia starszą siostrą szkół publicznych i patrząc chociażby z tej strony, należy się im należne miejsce w systemie oświaty narodów katolickich.

Ramy działalności szkoły katolickiej w nowym kontekście historyczno-politycznym określiła Konferencja Episkopatu Polski w roku 1994. Idąc za jej myślą katolickość szkoły można rozważać w znaczeniu szerokim i wąskim².

W znaczeniu szerokim jest nią szkoła, tworząca środowisko wychowawcze oparte na zasadach ewangelicznych. W statutach wielu szkół można zauważyć odwoływanie się do zasad chrześcijańskich. Wiele szkół deklaruje swój związek z wiarą i Kościołem. Szkoły te, mimo iż nie są katolickimi w znaczeniu wąskim, to jednak na mocy nauczania katolickiego i prowadzonego wychowania religijnego są takimi w sensie szerokim i podlegają jurysdykcji władzy kościelnej w zakresie „katolickości” nauczania i wychowania. Do tej grupy można

¹ Pierwsza salezjańska szkoła publiczna została otwarta w powojennej rzeczywistości w roku 1993 w Świętochłowicach. Została umiejscowiona przy Zespole Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego, który prowadzi salezjanie od roku 1992, kiedy to przejęli i przekształcili przykładowy Zespół Szkół Zawodowych Zakładów Urządzeń Technicznych „Zgoda”. Było to Policealne Studium Informatyczne. W roku 1997 zostało otwarte w Zabrze pierwsze Publiczne Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Salezjańskiego.

² Por. *Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski*, Warszawa 1994.10.22, III, V. 5.

zaliczyć wszystkie szkoły, tak publiczne, jak i niepubliczne, które nie posiadają formalnie statusu szkoły katolickiej, ale są takimi ze względu na tworzone środowisko i prowadzone nauczanie ewangeliczne.

Szkołę katolicką w znaczeniu wąskim określają Wytoczne Konferencji Episkopatu dla Szkół Katolickich w Polsce³. Jest nią ta szkoła, która uzyskała zgodę kompetentnej władzy kościelnej do używania przymiotnika „katolicki”, stwierdzoną specjalnym dekretem, lub została założona przez kościelną osobę prawną publiczną.

Z definicji tej widać, że katolicką w sensie szerokim może być więc także każda szkoła publiczna. Wszystko zależy od dobrej woli wspólnoty wychowawczej tworzącej obraz danej szkoły. Szkoły salezjańskie należą do grupy szkół katolickich w znaczeniu wąskim.

Rosnąca liczba szkół katolickich stworzyła konieczność utworzenia struktur, które zajęłyby się stroną organizacyjną i ich reprezentacją wobec władz. 269 Konferencja Episkopatu Polski, wychodząc naprzeciw takim oczekiwaniom, powołała do życia w roku 1994 organ o nazwie „Rada Szkół Katolickich”⁴. Skupia ona wszystkie polskie szkoły katolickie oraz reprezentuje ich interesy wobec władz oświatowych, instytucji zagranicznych itp. W skład Rady wchodzi również wszystkie szkoły zakonne, a więc także szkoły salezjańskie.

Statystyka szkół katolickich w Polsce przedstawiała się w grudniu 1997 roku następująco⁵:

Liczba wszystkich szkół katolickich:	181
W tym:	
szkoły podstawowe:	45
licea ogólnokształcące:	111
szkoły zawodowe (zasadnicze, technika, policealne):	25
Liczba szkół z internatem:	29
Liczba organów prowadzących szkoły katolickie:	155
W tym:	
zgromadzenia zakonne:	65
stowarzyszenia świeckich:	61
parafie i diecezje:	29

³ Szkołę uważa się prawnie za katolicką, kiedy jest kierowana przez kompetentną władzę kościelną lub kościelną osobę prawną publiczną (diecezję, parafię, zgromadzenie zakonne), albo została uznana za katolicką dokumentem na piśmie przez kompetentną władzę kościelną. Por. *Wytoczne Konferencji Episkopatu dla szkół katolickich w Polsce*, Warszawa 1994.10.22, p. 4; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 803 par. 1.

⁴ Por. Kard. Józef Glemp, Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski, *Dekret nr 3451/94/P.*, Warszawa 1994.11.03; Por. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Rozporządzenie Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 1995 w sprawie nadania osobowości prawnej Radzie Szkół Katolickich*, Warszawa 1995.01.17, nr 4.

⁵ Por. *Szkoły katolickie w Polsce. Informator 1997/98*, Sekretariat Rady Szkół Katolickich, Świętochłowice 1997, s. 4.

Najwięcej szkół prowadzi:

Salezjanie:	34
Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich z Częstochowy:	11
Stowarzyszenie Rodzin Katolickich:	9

Na podstawie przytoczonych danych widać wyraźnie dynamiczny rozwój szkolnictwa katolickiego, w tym szczególnie salezjańskiego, po roku 1989. Wszystko wskazuje na to, że rozwój ten będzie trwał nadal.

3. SZKOŁA SALEZJAŃSKA W POLSCE

3.1. Salezjański styl szkoły

Szkoła jest miejscem przygotowywania młodego człowieka do wejścia w dorosłe życie. Wychowawca salezjański, będąc świadomy wielkiej odpowiedzialności, wykorzystuje w procesie wychowawczym dorobek wielu pokoleń salezjańskich, a przede wszystkim geniusz wychowawczy św. Jana Bosko, zawarty w systemie przewencyjnym. Nie sposób wyobrazić sobie salezjańskiej szkoły bez klimatu pogody i radości, bez boisk i kół zainteresowań, bez nowoczesnie wyposażonych sal lekcyjnych, ale również bez nauczycieli i wychowawców, którzy „po salezjańsku” towarzyszą młodemu człowiekowi w dorastaniu do życiowych obowiązków. Ów „salezjański” sposób bycia wychowawcy i nauczyciela to, między innymi, umiejętna asystencja, zawierająca w sobie konieczność ciągłego wytwarzania klimatu zaufania i przyjaźni, ale także świadomego stawiania wymagań. System przewencyjny, będąc wymagający przede wszystkim dla wychowawcy, stawia przed każdym z nich konieczność ciągłego dojrzewania do misji prowadzenia młodych. Salezjański wychowawca staje przed zadaniem ciągłego doskonalenia się i ciągłego dorastania do funkcji wychowawczej. W tym znaczeniu wychowawcą nie zostaje się raz na zawsze, ale staje się nim ciągle. Szkoła salezjańska bez takich właśnie wychowawców, całkowicie oddanych młodzieży, pozostanie jedynie martwą duszą. Ze szczególnym naciskiem należy podkreślać ważność obecności wychowawcy i nauczyciela w salezjańskiej szkole, gdyż to właśnie od jego postawy zależą w bardzo dużym stopniu efekty wychowawcze i wypełnienie podstawowych funkcji szkoły.

Szkoła salezjańska buduje na fundamencie wartości nadprzyrodzonych. Wychowawca jest w tym procesie dla młodego człowieka świadkiem wiary. Jest ogromnie ważnym, by przykładem własnej postawy potrafił przekazywać uczniowi żywą wiarę.

Szkoła salezjańska to również klimat wzajemnego dialogu, którego wytworzenie i wykorzystanie gwarantuje uzyskanie oczekiwanych wyników. Jego przedłużeniem i zarazem sprawdzianem są kontakty, które trwają długie lata po

opuszczeniu szkolnych murów. Widok dorosłych już osób, które chętnie wracają po latach do szkolnych murów i swoich mistrzów – wychowawców, pokazuje najlepiej skuteczność salezjańskiego sposobu na wychowanie.

Polska młodzież czeka na takie właśnie szkoły. Pomimo wielkiej konkurencji na rynku oświatowym zapotrzebowanie na dobrą szkołę w stylu św. Jana Bosko ciągle rośnie. Najlepiej potwierdza to dynamiczny rozwój polskich szkół salezjańskich, jaki dokonał się w ostatnich latach.

3.2. Szkoła salezjańska na tle zmian społeczno-politycznych w roku 1989

Salezianie polscy, nawiązując do tradycji Założyciela św. Jana Bosko, weszli na pole kształcenia i wychowania oświatowego tak szybko, jak to było możliwe. Było to tym trudniejsze, że każdą szkołę trzeba było zakładać i organizować od podstaw. Tradycję szkolnictwa salezjańskiego przekazała naszym czasom jedyna istniejąca w okresie powojennym salezjańska szkoła zawodowa w Oświęcimiu. Ciągłość tradycji przez nią przekazanych nie pozostała bez znaczącego wpływu na rozwój sieci szkół salezjańskich w Polsce. Wielu salezjanów czerpało natchnienie właśnie tutaj w momencie otwarcia się możliwości zakładania nowych szkół. Oświęcimska „alma mater” nabiera jeszcze większego znaczenia, przybierając wymiar prawie symbolu, wobec historycznego faktu pierwszego salezjańskiego dzieła na ziemiach polskich.

Interesująca jest mapa rozwoju szkolnictwa salezjańskiego na przestrzeni ostatnich lat. Na początku bardzo dynamicznie zaczęły powstawać szkoły w inspektoriatrach północnych: warszawskiej i pilskiej. Tam pojawiły się pierwsze Salezjańskie Licea Ogólnokształcące w powojennej Polsce (Łódź, Aleksandrów Kujawski, Bydgoszcz, Rumia, Piła, Mińsk Mazowiecki, Ostróda, Sokołów Podlaski). Salezjańska Polska południowa, kontynuując szkolne tradycje, także nie poprzestała na spuściźnie oświęcimskiej i wkrótce powołała do życia nowe szkoły (Lubin, Świętochłowice, Zabrze, Czarny Dunajec). Salezjańskie szkolnictwo jest bardzo różnorodne: przeważają w nim dzieła o charakterze ogólnym, jakim są licea ogólnokształcące. Dużą część zajmuje także szkolnictwo zawodowe, na różnych szczeblach: zasadniczym, średnim i policealnym. Polscy salezianie prowadzą szkoły kształcące w specjalistycznych kierunkach. Warto wspomnieć nie tylko o specjalistycznych szkołach zawodowych (Oświęcim, Szczecin, Świętochłowice, Suwałki-FMA), ale także o liceum muzycznym (Lutomiersk i Piła). Nawiązują one do pięknych tradycji salezjańskiej szkoły organistowskiej, działającej w Przemyślu do lat sześćdziesiątych. Sieć salezjańskich szkół uzupełniają placówki o charakterze wyższym (Warszawa i Łódź). Działalność oświatowa polskich salezjanów to nie tylko szkoły podstawowe, średnie i wyższe, ale to także sieć ośrodków wychowawczych (Rumia, Kraków, Trzciniec, 5 ośrodków FMA). To także bursy i internaty (Aleksandrów Kujawski, Częstochowa, Luto-

miersk, Oświęcim, Poznań, Sokołów Podlaski, Szczecin, Warszawa, Wrocław). To również przedszkola, prowadzone przez siostry salezjanki – Córki Maryi Wspomożycielki. W sumie ze szkolnej oferty salezjańskiej korzysta obecnie ponad 4000 polskiej młodzieży, nie licząc dzieci uczęszczających do przedszkoli i świetlic, prowadzonych przez siostry.

4. STATYSTYKA SALEZJAŃSKICH DZIEŁ DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYCH W POLSCE

4.1. Salezjańskie szkoły i ośrodki wychowawcze w Polsce⁶

Salezianie⁷ prowadzą w Polsce aktualnie 34 szkoły⁸, 12 burs i internatów, 8 młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Szczegółową charakterystykę prowadzonych dzieł oraz ich umiejscowienie w poszczególnych inspektoriaty ukazuja poniższe zestawienia⁹:

Przedszkola:	17	FMA ¹⁰ – Czaplinek, Garbów, Grabów, Dzierżoniów, Łomianki, Nowa Ruda, Ostrów Wielkopolski, Pieszyce, Połczyn Zdrój, Rumia, Sokołów Podlaski, Środa Śląska, Warszawa (2), Wrocław (2), Wschowa
Szkoły podstawowe:	4	Aleksandrów Kujawski, Bydgoszcz, Ostrów Wielkopolski – FMA, Toruń
Licea ogólnokształcące:	15	Aleksandrów Kujawski, Bydgoszcz, Czarny Dunajec, Lubin, Lutomiersk – Liceum Muzyczne, Łódź, Mińsk Mazowiecki, Ostróda, Piła, Rumia, Sokołów Podlaski, Szczecin, Świętochłowice (2), Zabrze

⁶ Za podstawę statystyki przyjęto szkoły jako jednostki pedagogiczne. Statystyka taka bierze pod uwagę nie tyle miejsca funkcjonowania szkół, ile jednostki szkolne rejestrowane przez poszczególne Kuratoria Oświaty, zgodnie z odpowiednimi w tym względzie przepisami. W tym znaczeniu w jednym miejscu może równocześnie funkcjonować kilka szkół, zorganizowanych w organizm tzw. zespołu szkół.

⁷ W zestawieniu tym, mimo iż się mówi o salezjanach, ujęte są również szkoły prowadzone przez siostry salezjanki (FMA).

⁸ Dane na dzień 20 grudnia 1997 roku.

⁹ Charakterystyka uwzględnia jedynie salezjańskie dzieła związane bezpośrednio lub pośrednio ze szkołą.

¹⁰ FMA – zgromadzenie żeńskie Córek Maryi Wspomożycielki (Figlie di Maria Ausiliatrice), nazywane potocznie salezjankami.

Szkoły zawodowe: **13** Oświęcim (4), Szczecin (2), Świętochłowice (5),
FMA – (2) w Suwałkach

W tym:

szkoły zawodowe zasadnicze: 4 Oświęcim, Szczecin, Świętochłowice,
Suwałki-FMA

technika: 6 Oświęcim (3), Szczecin, Świętochłowice (2,) FMA – Suwałki

szkoły policealne: 3 Podębice, Świętochłowice (2)

Szkoły wyższe: **2** Łódź, Warszawa

Bursy i internaty: **12** Aleksandrów Kujawski, Częstochowa, Lutomiersk, Oświęcim, Poznań, Sokołów Podlaski, Szczecin, Warszawa, Wrocław, FMA – Suwałki, Różanystok, Sokołów Podlaski

Ośrodki wychowawcze: **8** Kraków, Rumia, Trzciniec, FMA – Dzierżonów, Jastrzębie, Łódź, Ostrów Wlkp., Połczyn Zdrój

4.2. Wykaz salezjańskich szkół i ośrodków wychowawczych w poszczególnych inspektoriat

	KRAKOWSKA				PILSKA				WARSZAWSKA				WROCLAWSKA				FMA			
	SzP LO Zaw. B,I Suma				SzP LO Zaw. B,I Suma				SzP LO Zaw. B,I Suma				SzP LO Zaw. B,I Suma				SzP LO Zaw. B,I Suma			
Przedszkola																	17 17			
Szkoły	-	4	8	-	12	3	5	2	10	-	5	3	8	-	1	-	1	1	2	3
Internaty																				
bursy	1 1				2 2				3 3				3 3				3 3			
Ośrodki																				
wychow.	1 1				2 2				- -				- -				5 5			

1. Inspektoria św. Jacka (krakowska)

Liczba szkół: **12** Czarny Dunajec, Oświęcim (4), Świętochłowice (6),
Zabrze

w tym:

szkoły podstawowe: –

LO: **4** Czarny Dunajec, Świętochłowice (2 – młodzieżowe
i zaoczne dla dorosłych), Zabrze

szkoły zawodowe: **8**

w tym:

szkoły zasadnicze: **2** Oświęcim, Świętochłowice

technika dzienne młodzieżowe: **3** Oświęcim (2), Świętochłowice

technika zaoczne: **1** Oświęcim

szkoła policealna dzienna: **1** Świętochłowice

szkoła policealna zaoczna: **1** Świętochłowice

Szkoły wyższe: —
 Internaty i bursy: 1 Oświęcim
 Ośrodki wychowawcze: 1 Kraków

2. Inspektoriat św. Wojciecha (pilska)

Liczba szkół: 10 Aleksandrów Kujawski (2), Bydgoszcz (2), Piła, Rumia, Szczecin (3), Toruń

W tym:

Szkoły podstawowe: 3 Aleksandrów Kujawski, Bydgoszcz, Toruń
 LO: 4 Aleksandrów Kujawski, Bydgoszcz, Piła, Szczecin
 — Liceum Organowe
 szkoły zawodowe: 2 Szczecin
 w tym:
 szkoły zasadnicze: 1
 technika dzienna młodzieżowe: 1

Szkoły wyższe: —
 Internaty i bursy: 2 Aleksandrów Kujawski, Szczecin
 Ośrodki wychowawcze: 2 Rumia — świetlica terapeutyczna, Trzciniec

3. Inspektoriat św. Stanisława (warszawska)

Liczba szkół: 7 Łódź (2), Lutomiersk, Mińsk Mazowiecki, Ostróda, Sokołów Podlaski, Warszawa

w tym:

szkoły podstawowe: —
 LO: 5 Lutomiersk — Liceum Muzyczne, Łódź, Mińsk Mazowiecki, Ostróda, Sokołów Podlaski)
 szkoły zawodowe: 1
 W tym: szkoła policealna: 1 Poddębice
 Szkoły wyższe: 2 Łódź, Warszawa
 Internaty i bursy: 3 Lutomiersk, Sokołów Podlaski, Warszawa
 Ośrodki wychowawcze: —

4. Inspektoriat św. Jana Bosko (wrocławska)

Liczba szkół: 1 Lubin
 w tym:
 szkoły podstawowe: —
 LO: 1 Lubin
 szkoły zawodowe: —
 Szkoły wyższe: —
 Internaty i bursy: 3 Częstochowa, Poznań, Wrocław
 Ośrodki wychowawcze: —

5. Inspektorie polskie Zgromadzenia Córek Maryi Wspomożycielki – FMA

Liczba przedszkoli:	17	Czaplinek, Garbów, Grabów, Dzierżoniów, Łomianki, Nowa Ruda, Ostrów Wielkopolski, Pieszyce, Połczyn Zdrój, Rumia, Sokołów Podlaski, Środa Śląska, Warszawa (2), Wrocław (2), Wschowa
Liczba szkół:	3	Suwałki (2), Ostrów Wielkopolski
w tym:		
szkoły podstawowe:	1	Ostrów Wlkp.
LO:	—	
szkoły zawodowe:	2	Suwałki
w tym:		
szkoły zasadnicze:	1	
technikaienne młodzieżowe:	1	
Szkoły wyższe:	—	
Internaty i bursy:	3	Suwałki, Różanystok, Sokołów Podlaski
Ośrodki wychowawcze:	5	Dzierżoniów, Jastrzębie, Łódź, Ostrów Wlkp., Połczyn Zdrój

5. CHARAKTERYSTYKA SALEZJAŃSKICH DZIEŁ WYCHOWAWCZYCH W POLSCE

5.1. Szkoła salezjańska – odpowiedzią na potrzeby lokalnego środowiska

Salezjanie, idąc za św. Janem Bosko, starają się odpowiadać na „znaki czasów” i do nich dostosowywać propozycje wychowawcze. Stawia to przed nimi konieczność ciągłego analizowania oczekiwań konkretnych grup społecznych, w tym w sposób szczególny młodzieży. Salezjański system wychowawczy, chcąc być skutecznym, musi być elastyczny, tzn. dostosowany do konkretnych czasów i oczekiwań środowiska. W tym znaczeniu musi w sobie posiadać zdolność do samoreformowania się.

Przyglądając się historii i geografii szkolnictwa salezjańskiego nie sposób nie dostrzec zdolności szkoły salezjańskiej do dostosowywania się do konkretnych oczekiwań jego odbiorców. Na przestrzeni historii, poczynawszy od czasów Księdza Bosko, obserwujemy różne formy szkoły, będące odpowiedzią na konkretne oczekiwania. Ksiądz Bosko starał się wychodzić naprzeciw zapotrzebowaniom chłopców na ile to było możliwe. Początkowo jego działalność ograniczała się do aspektu wychowawczo-dydaktycznego. Nieco później poszerzył swoją działalność, organizując dla chłopców internaty. Widząc zagrożenie, na jakie chłopcy byli narażeni w czasie pobytu poza środowiskiem domowym Ksiądz Bosko otwiera dla nich najpierw

tw. laboratoria, a później czyni to samo ze szkołą podstawową i szkołą średnią¹¹.

Dokładnie taką samą sytuację można zaobserwować w Polsce. W okresie ostatnich kilku lat, po zmianach polityczno-społecznych w roku 1989, szkoła salezjańska pozostaje w bardzo ścisłym kontakcie zarówno ze środowiskiem, z władzami lokalnymi, jak również z władzami oświatowymi. Wiele ze szkół powstaje za inspiracją lokalnych środowisk, tak samorządowych jak i oświatowych. Konkretnym przykładem są chociażby szkoły w Świętochłowicach, Zabrze, Czarnym Dunajcu, Bydgoszczy, Szczecinie, i wiele innych. Inicjatywa ich otwarcia wychodzi ze strony lokalnych środowisk, które kierują prośbę do salezjanów o zainicjowanie działalności oświatowej w duchu salezjańskim. Podejmowane przez różne środowiska zabiegi o otwarcie szkoły salezjańskiej wynikają z tego, że dostrzega się w niej wartości, których bardzo często brakuje w innych szkołach. Nie bez znaczenia pozostaje tutaj wpływ i przykład szkoły salezjańskiej w Oświęcimiu¹², która do niedawna jeszcze była jedyną tego rodzaju placówką salezjańską w Polsce.

5.2. Salezjańska szkoła zawodowa – odpowiedzią na potrzeby rynku pracy

Zmiany dotyczyły także pola kształcenia zawodowego. U Księdza Bosko widzimy etapy umieszczania chłopców u rzemieślników, następnie otwierania dla nich własnych laboratoriów- pracowni, by wreszcie pójść w kierunku szkoły zawodowej¹³. Podobnie ma się rzecz ze szkolnictwem średnim i wyższym. Każda szkoła założona przez Księdza Bosko lub jego duchowych synów była i jest konkretną odpowiedzią na oczekiwania lokalnego środowiska.

Salezjańska szkoła zawodowa ma w Polsce długą i dobrą tradycję. Wypracowywały ją przez lata szkoły prowadzone przez duchowych synów św. Jana Bosko, działające w wielu miejscach Polski. Warto wspomnieć o szkołach w Łodzi i Oświęcimiu. W okresie powojennym, kiedy władze praktycznie unicestwiły szkolnictwo prywatne, w tym salezjańskie, szkoła oświęcimska była jedyną kontynuatorką tych szczytnych tradycji. Opinia o niej była jak najbardziej pozytywna. Najlepszym potwierdzeniem tego była trudność w dostaniu się do tej szkoły oraz łatwość, z jaką absolwenci zdobywali pracę, po ukończeniu szkoły.

¹¹ Por. J. Niewęgłowski, *Salezianie i szkolnictwo*, „Seminare” (red.), „Poszukiwania naukowe – pastoralne” 13, 1997, s. 196.

¹² Mowa tutaj o Zespole Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego w Oświęcimiu. Do roku 1989 szkoła istniała jako Zasadnicza Szkoła Zawodowa Towarzystwa Salezjańskiego. Ówczesne władze nie zezwalały na otwarcie technikum. Szkoła ta, podobnie jak wiele innych szkół salezjańskich (np. szkoła salezjańska w Łodzi), cieszyła się bardzo dobrą opinią. Jej absolwenci byli rozchwytywani przez rynek pracy.

¹³ Por. P. Stella, *Don Bosco nella storia economica e sociale*, Roma, LAS 1980, s. 246-248.

Bardzo często zakłady pracy licytowały się o tych właśnie absolwentów. Podobnie pozytywną opinię o wysokim stopniu przygotowania absolwentów do pracy i dalszej nauki wystawiały szkoły, w których oświecimscy absolwenci kontynuowali dalszą naukę.

Salezjańska szkoła zawodowa zawsze stawiała na fachowość i nowoczesność kształcenia. Bez nich, coraz bardziej wymagający rynek pracy, bardzo szybko wyeliminował by ją z grona najlepszych. Zmiany lat osiemdziesiątych postawiły przed szkołą salezjańską konieczność dalszych reform. Tak się też stało. Szkoła oświecimska, wykorzystując wsparcie organizacji zagranicznych, przeprowadziła gruntowną modernizację istniejącej bazy kształcenia praktycznego, dostosowując ją do standardów światowych. Wybudowano nowoczesną odlewnię i halę mechanizacji rolnictwa. Nowe warsztaty mechaniczne wyposażono w najnowocześniejsze obrabiarki, w tym obrabiarki sterowane numerycznie. Oferta kształcenia została poszerzona o dalsze zawody, poszukiwane na rynku pracy. W ślad za modernizacją bazy i wyposażenia szkoły prowadzona była systematyczna praca nad podnoszeniem kwalifikacji nauczycieli i pracowników szkoły. To musiało przynieść oczekiwane owoce. Szkoła nie tylko utrzymała swoją wiodącą pozycję w dziedzinie kształcenia zawodowego, ale jeszcze bardziej ją umocniła.

Przykład „oświecimskiej zawodówki” oddziaływał bardzo szeroko. Wkrótce, po zmianie warunków politycznych i otwarciu się możliwości powoływania do istnienia podobnych szkół w innych częściach kraju, władze lokalne wielu miast zaczęły się żywo interesować przeszczepieniem dobrych tradycji salezjańskiej szkoły zawodowej na ich własny grunt. Tak było w przypadku władz miasta Świętochłowice na Śląsku oraz Szczecina. Dobra opinia, potwierdzająca jakość kształcenia salezjańskiego, pojawia się wkrótce także i w tych środowiskach.

Bardzo znamienna jest w tym względzie wypowiedź jednego z ekspertów oświatowych¹⁴, zamieszczona w sprawozdaniu dla polskiego Parlamentu:

„Dobrego przykładu korzyści, jakie może przynieść prywatyzacja szkół zawodowych, dostarcza Zespół Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego w Świętochłowicach. (...) Towarzystwo postawiło przed szkołą trzy główne cele: stworzenie oferty kształcenia dostosowanej do lokalnego rynku pracy, przygotowanie absolwenta do wymagań, jakie stawia współczesna technika i unowocześnienie zaplecza kształcenia zawodowego oraz pomaganie absolwentom we wchodzeniu na rynek pracy. Cele te zostały już osiągnięte. Szkoła nawiązała kontakty z lokalnymi przedsiębiorstwami, dzięki czemu uczniowie nie tylko wiedzą, gdzie

¹⁴ Prof. dr hab. Krzysztof Konarzewski, pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego, ekspert parlamentarny w dziedzinie oświatowej i autor raportu *Reforma szkolnictwa średniego i wyższego w starych regionach przemysłowych*, opracowanego w ramach Programu Współpracy Parlamentarnej Wschód – Zachód. Program ten powstał w roku 1990 w wyniku wspólnej inicjatywy Europejskiej Fundacji Kultury i Fundacji Forda.

znajdą pracę, ale też czasami mogą uzyskiwać stypendia ułatwiające pokrycie czesnego. Szkoła oferuje uczniom zdobycie, oprócz kierunkowego zawodu, dodatkowych kwalifikacji, (...) zapewnia kontakt z nowoczesnymi technologiami (...), pełni też rolę swoistego łącznika między absolwentem a miejscowymi pracodawcami. (...) Nie ujmując w niczym zasług nauczycielom szkół państwowych, nie mogę się powstrzymać od refleksji, że zastarzały nawyk pracy według wytycznych i troska o utrzymanie przywilejów zawodowych niejednemu odebrały chęć pójścia tą samą drogą”¹⁵.

Propozycje kształcenia zawodowego dodatkowo mocno poszerza Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania, która funkcjonuje od kilku lat w Łodzi.

Salezjańskie szkolnictwo zawodowe, pomimo tego, że w Polsce jest reprezentowane zaledwie przez kilka ośrodków zawodowych (Łódź, Oświęcim, Suwałki, Szczecin, Świątchłowice) wnosi swój duży wkład do stale zmieniającego się i miotanego wieloma problemami polskiego rynku pracy. Przygotowuje nie tylko dobrych fachowców w wybranych kierunkach i zawodach, ale – co jest równie ważne – posiada swój niemały wkład w tworzenie etosu pracy.

5.3. Salezjańskie liceum

Duży wkład w kształcenie polskiej młodzieży wnoszą powstające licea różnych typów. Przeważają w nich licea ogólnokształcące, o różnych profilach, ale nie brak również innych szkół. Na uwagę zasługują zwłaszcza licea muzyczne (Lutomiersk i Szczecin), nawiązujące do tradycji przemyskiej szkoły organizatorskiej. Szkoły te, stanowiąc jedną z najliczniejszych grup w gronie aktualnie prowadzonych przez salezjanów szkół, wnoszą istotny wkład w podnoszenie jakości kształcenia oraz podejmowanie prób reformy polskiej szkoły. Salezjańskie licea realizują programy autorskie, duży nacisk kładą na praktyczną naukę języków obcych. Uczestniczą aktywnie w programie „Matura 2000”, przygotowującym reformę egzaminu dojrzałości w polskiej szkole.

Oprócz liceów niepublicznych, od września 1997 roku zaistniało pierwsze Publiczne Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Salezjańskiego, które zostało powołane decyzją władz samorządowych miasta Zabrze. Ten typ liceum stanowi swoiste novum w polskiej szkole salezjańskiej, gdyż otwiera typ szkoły ogólnodostępnej, bez konieczności utrzymywania jej przez regularne opłaty rodziców. Wydaje się, że może to mieć duże znaczenie dla przyszłości szkoły salezjańskiej w polskiej rzeczywistości, zwłaszcza w dobie pauperyzacji społeczeństwa.

¹⁵ Cyt. za K. Konarzewski, *Reforma szkolnictwa średniego i wyższego w starych regionach uprzemysłowionych*, [w:] I. Lipowicz (red.), *Dylematy społeczne i gospodarcze starego regionu przemysłowego, Wnioski dla Parlamentu*, Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe 1996, s. 30.

5.4. Wychowawcza działalność salezjańska

Działalność dydaktyczno-wychowawcza polskich salezjanów nie ogranicza się jedynie do samej szkoły. Odbywa się ona również w innych ośrodkach pozaszkolnych. Zaliczmy do nich przedszkola, stosunkowo licznie prowadzone przez polskie siostry salezjanki, internaty i bursy, funkcjonujące w różnych częściach Polski. Ważnym miejscem salezjańskiej pracy wychowawczej są także ośrodki młodzieżowe, przeznaczone dla młodzieży trudnej i uzależnionej. Praca ta koncentruje się wokół świetlic środowiskowych, ognisk wychowawczych, domów młodzieży, ośrodków „Saltrom” i wielu innych. Nie sposób nie wymienić innego szerokiego pola formacji młodzieży, na którym działają salezjanie. Są nim Stowarzyszenia Lokalne Salezjańskiej Organizacji Sportowej oraz oratoria, istniejące prawie przy każdym salezjańskim domu i parafii.

ZAKOŃCZENIE

Przytoczone przykłady i załączone statystyki nie wyczerpują wszystkich dziedzin salezjańskiej obecności wśród młodzieży. Spośród wielu form wychowawczych działalność dydaktyczno-wychowawcza prowadzona w szkole miała i ma nadal w pedagogice salezjańskiej bardzo ważne znaczenie. Rosnąca liczba szkół salezjańskich pokazuje wyraźnie, że ta forma wychowawczego oddziaływania na młodzież ma dla polskich salezjanów nadal wielkie znaczenie. Przyszłość salezjańskiego szkolnictwa w Polsce jest uzależniona nie tylko od ilości otwieranych dzieł, ale przede wszystkim od ich jakości. Każde otwarcie nowej szkoły stawia przed organem prowadzącym poważne zadanie podjęcia wybiegających daleko w przyszłość wysiłków formacyjnych. Świadomość ta, połączona z konkretnymi inicjatywami w tym względzie, stanowi coraz bardziej element charakteryzujący polską szkołę salezjańską.

Riassunto

I cambiamenti socio-politici in Polonia negli anni 1989 hanno aperto le nuove prospettive davanti alla scuola cattolica e hanno suscitato una crescita del numero delle scuole private, tra queste anche scuole cattoliche. La Conferenza dei Vescovi Polacchi ha convocato nel 1994 il Consiglio delle Scuole Cattoliche, il quale organizza in un gruppo rappresentativo e rappresenta tutte le scuole cattoliche in Polonia. Nel gruppo di 181 scuole cattoliche scuola salesiana costituisce il gruppo più numeroso (34).

Questo articolo mette in evidenza il contesto giuridico e sociale del funzionamento della scuola cattolica, compresa la scuola salesiana. Innanzitutto chiarisce la situazione attuale della scuola salesiana polacca. Le statistiche presentano lo sviluppo della scuola salesiana in Polonia. Gli ultimi capitoli parlano delle alcune caratteristiche della scuola salesiana e del suo influsso nella vita sociale in Polonia.